

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

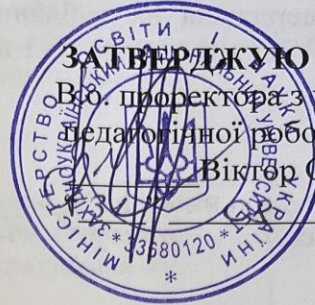
Директор ВНІІЕ ЗУНУ
Борис ПОГРІЩУК



_____ 2023 року

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. проктора з науково-педагогічної роботи ЗУНУ
Віктор ОСТРОВЕРХОВ



_____ 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «Фінанси територіальних громад»
ступінь вищої освіти - бакалавр
галузь знань - 07 Управління та адміністрування
спеціальність - 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - «Фінанси»

кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ (год.)	ІРС (год.)	Тренінг, КПЗ (год.)	СРС (год.)	Разом (год.)	Іспит Залік (сем.)
Денна	III	6	28	14	3	6	99	150	Залік, 6
Заочна	III	6	8	4	-	-	138	150	Залік, 6

31.08.2023
[Signature]

Вінниця - ВНІІЕ ЗУНУ – 2023

Робоча програма складена доцентом кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВННІЕ ЗУНУ, канд. екон. наук, доцентом Вікторією РОЛЕДЕРС

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВННІЕ ЗУНУ, протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри
д-р екон. наук, професор



Галина ПОГРІЩУК

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок протокол № 1 від 30 серпня 2023 р.

Голова групи
забезпечення спеціальності,
д-р екон. наук, професор



Ольга КИРИЛЕНКО

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Лінійні	ІРС	ІРС	ІРС	ІРС
З	ІІ	І	1	1	1	1	1	1
З	ІІ	ІІ	1	1	1	1	1	1
З	ІІІ	І	1	1	1	1	1	1
З	ІІІ	ІІ	1	1	1	1	1	1
З	ІІІ	ІІІ	1	1	1	1	1	1

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»**

1. Опис дисципліни

Дисципліна – Фінанси територіальних громад	Галузь знань, напрям підготовки/спеціальність, ОКР	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 07 Управління та адміністрування	Статус дисципліни блок вибіркових дисциплін Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 3	Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування	Рік підготовки: <i>Денна – 3-й</i> <i>Заочна – 3-й</i> Семестр: <i>Денна – 6</i> <i>Заочна – 6</i>
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма - Фінанси	Лекції: <i>Денна – 28 год.</i> <i>Заочна – 8 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 14 год.</i> <i>Заочна – 4 год.</i>
Загальна кількість годин – 150	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Самостійна робота: <i>Денна – 99 год.</i> <i>Тренінг, КПЗ:</i> <i>Денна – 6 год.</i> <i>Заочна – 138 год.</i> Індивідуальна робота: <i>Денна – 3 год.</i>
Тижневих годин – 10,7 год., з них аудиторних – 3 год.		Вид підсумкового контролю - залік

2. Мета й завдання вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад»

2.1. Мета вивчення дисципліни

Дисципліна «Фінанси територіальних громад» спрямована на формування у студентів знань та навиків фінансової роботи в територіальній громаді щодо оцінки та планування власних доходів бюджету територіальної громади; розрахунку обсягів дотацій і субвенцій; аналізу і планування видатків; управління активами громади; залучення грантів та місцевих позик для фінансування соціально-економічного розвитку громад, забезпечення прозорості бюджету та бюджетного процесу в територіальній громаді.

В результаті вивчення дисципліни студенти будуть вміти:

- відшукувати, обробляти, систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань в сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- обґрунтовувати вибір варіантів управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування та оцінювати їх ефективність з урахуванням цілей, наявних обмежень, законодавчих та етичних аспектів;
- обґрунтовувати актуальність досліджень, можливість досягнення поставлених цілей з урахуванням наявних ресурсів, висувати гіпотези, аргументувати висновки за результатами досліджень;
- вміти систематизувати та аналізувати інформацію необхідну для вирішення професійних завдань у сфері раціонального використання державних коштів;

- виявляти проблеми, визначати практичні завдання управління бюджетними коштами, обирати методи для їх розв'язання.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Завдання дисципліни полягає у вивченні:

- засвоїти теоретичні основи та принципи управління фінансовими ресурсами територіальної громади;
- знати основні прийоми планування фінансових ресурсів територіальної громади;
- засвоїти основи організації бюджетного процесу на місцевому рівні;
- знати особливості залучення альтернативних ресурсів до місцевого бюджету;
- набути навички застосовувати антикорупційного інструментарію у сфері управління фінансовими ресурсами територіальної громади.

В результаті вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад» студенти повинні знати:

- економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;
- принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- спеціалізовані інформаційні системи, сучасні фінансові технології та програмні продукти;
- джерела та методологію визначення і методи отримання економічних даних, показники, що характеризують стан фінансових систем;
- методичний інструментарій здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

В результаті вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад» студенти повинні вміти:

- діагностувати стан фінансових систем;
- застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;
- застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;
- підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;
- розуміти особливості формування і реалізації бюджетної політики та використовувати набуті знання для обґрунтування управлінських рішень щодо удосконалення механізму її реалізації;
- використовувати сучасні технології бюджетування у бюджетному процесі на державному і локальному рівнях та виявляти бюджетні ризики;
- володіти технологіями, методами та інструментами управління бюджетними ресурсами;
- оцінювати фінансову спроможність територіальних громад.
- демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;
- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;
- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення;
- вміти застосовувати сучасні технології бюджетування у бюджетному процесі;
- володіти методичним інструментарієм оцінювання фінансової спроможності територіальних громад;
- застосовувати управлінські навички у процесі формування і використання бюджетних ресурсів, вміти формувати бюджетні програми та оцінювати їх ефективність;
- вміти аналізувати причини фіскальних дисбалансів та володіти інструментарієм здійснення бюджетного регулювання;
- уміти виявляти бюджетні ризики, оцінювати їхній вплив та застосовувати управлінські навички нейтралізації негативної дії бюджетних ризиків.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»

Змістовий модуль 1. Загальні засади формування і використання фінансових ресурсів територіальних громад

Тема 1. Фінансові ресурси територіальних громад

Поняття фінансових ресурсів територіальної громади. Склад фінансових ресурсів. Доходи місцевих бюджетів. Кошти цільових фондів. Фінансові ресурси підприємств комунальної власності. Благодійні, спонсорські внески, пожертвування. Місцеві бюджети у складі бюджетної системи. Склад бюджетної системи України. Бюджет Автономної Республіки Крим. Обласні бюджети. Районні бюджети. Бюджети районів у містах. Бюджети місцевого самоврядування. Бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань. Принципи побудови бюджетної системи: єдності, збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості і неупередженості, публічності та прозорості, відповідальності учасників бюджетного процесу. Домінанти суспільного призначення місцевих бюджетів. Правове забезпечення управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Методику формування спроможних територіальних громад (Постанова КМУ № 214 від 08.04.2015 р.). Методичні рекомендації до порядку розрахунку фінансової спроможності перспективної об'єднаної територіальної громади.

Тема 2. Видатки територіальних громад

Видаткові повноваження органів місцевого самоврядування. Принципи формування видаткової частини місцевих бюджетів: відповідності; безперервності; раціональності; повноти; адекватності; збалансованості. Бюджетна класифікація видатків місцевих бюджетів. Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів. Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів. Видатки, що здійснюються з районних бюджетів. Видатки, що здійснюються з бюджетів місцевого самоврядування. Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів. Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів. Програмно-цільовий метод складання бюджету. Бюджетна програма. Відповідальний виконавець бюджетної програми. Наслідки бюджетної реформи для удосконалення видатків місцевих бюджетів.

Тема 3. Доходи територіальних громад

Поняття доходів. Склад доходів місцевих бюджетів України. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. Місцеве оподаткування. Місцеві податки: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок. Місцеві збори: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір. Рентна плата за користування природних ресурсів. Неподаткові надходження. Доходи від операцій з капіталом. Трансферти. Закріплені доходи місцевих бюджетів. Власні доходи місцевих бюджетів. Зміцнення доходної бази місцевих бюджетів. Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами. Нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів.

Тема 4. Міжбюджетні трансферти

Зміст міжбюджетних відносин та передумови їх виникнення. Особливості організації міжбюджетних відносин в бюджетній системі України. Суб'єкти міжбюджетних відносин. Сутність фінансового вирівнювання. Стан фінансового вирівнювання в Україні. Середньодушові видатки місцевих бюджетів України та їх динаміка. Види бюджетних трансфертів. Базова та реверсна дотації: алгоритм їх розрахунку та порядок перерахування. Субвенції місцевим бюджетам та їх види. Освітня субвенція та механізм її надання. Особливості механізму надання медичної субвенції. Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів. Інші види міжбюджетних трансфертів. Управління ресурсами Державного фонду регіонального розвитку. Зміст міжбюджетної реформи та її вплив на місцеві фінанси. Нові можливості вирішення проблем територіальних громад за допомогою міжбюджетних трансфертів.

Тема 5. Потенційні джерела залучення ресурсів для територіальних громад

Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування. Одержання органами місцевого самоврядування міжнародних грантів. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою). Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні. Інші альтернативні джерела. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах. Самооподаткування. Місцеві запозичення. Одержання органом місцевого самоврядування позик на покриття тимчасового касового розриву. Фонд розвитку громади та його фінансування. Організаційні засади та процедура заснування фондів розвитку громад. Грантова діяльність фондів розвитку громад.

Змістовний модуль 2. Особливості управління фінансами територіальних громад

Тема 6. Бюджетний процес на місцевому рівні

Особливості управління фінансами територіальної громади в рамках бюджетного процесу. Повноваження учасників бюджетного процесу. Права та обов'язки органів місцевого самоврядування у бюджетному процесі. Взаємодія учасників бюджетного процесу. Взаємодія органів місцевого самоврядування з органами державної влади у бюджетному процесі на місцевому рівні. Організація планування місцевих бюджетів. Економічні основи бюджетного планування. Бюджетне планування як складова фінансового, його зміст, принципи і завдання. Методи бюджетного планування. Рівні та етапи бюджетного планування. Поняття та особливості програмно-цільового бюджетування. Розрахунок планових показників доходів місцевих бюджетів. Планування видатків місцевих бюджетів. Організація закупівель товарів, робіт і послуг. Прозорість бюджетного процесу та інструменти її забезпечення. Необхідність реформування механізму планування та виконання бюджету в Україні. Середньострокове планування бюджетних показників. Гендерно-орієнтоване бюджетування на місцевому рівні. Новації бюджетного процесу на місцевому рівні. Взаємозв'язок бюджетної реформи з іншими реформами державного управління.

Тема 7. Участь громадськості в управлінні фінансами територіальних громад

Поняття «демократія участі» та її основні ідеї. Правова база партисипаторної демократії. «Сходи участі» громадськості в управлінні фінансами територіальної громади. Громадська участь у стратегічному плануванні територіальної громади. Механізм взаємодії влади та громадськості. Маніпуляція. Інформування. Партнерство. Делегування. Громадський контроль. Бюджетна транспарентність як чинник демократизації управління місцевими фінансами. Бюджет для громадян. Відкритий бюджет. Переваги залучення громадськості до управління фінансами територіальної громади. Форми участі територіальних громад у самоврядуванні. Загальні збори громадян. Місцеві ініціативи. Громадські слухання та їх організація. Бюджет участі та його переваги. Етапи бюджету участі. Органи самоорганізації населення та їх участь в управлінні фінансами територіальної громади. Громадське лобіювання та принципи його реалізації. Організація лобіювання. Громадські ради як механізм участі у формуванні владних рішень.

Тема 8. Фінансовий контроль на місцевому рівні

Види та суб'єкти фінансового контролю на місцевому рівні. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фінансового контролю на місцевому рівні. Особливості здійснення відомчого і внутрішнього фінансового контролю. Поняття ефективності управління фінансовими ресурсами територіальної громади та його складові. Дотримання демократичних процедур планування бюджетних показників як критерій ефективності управління. Відповідність бюджетних показників суспільним пріоритетам. Аудит ефективності виконання бюджетних програм. Оцінювання вартості послуг. Гендерний аналіз бюджету. Громадський контроль в управлінні фінансовими ресурсами територіальної громади.

Тема 9. Корупційні ризики у сфері фінансів територіальних громад

Основні негативні наслідки поширення корупції на формування та використання ресурсів територіальної громади. Наявні корупційні ризики при наданні земельних ділянок та шляхи їх зменшення. Поширення корупції у сфері надкористування та напрямки мінімізації. Корупційні механізми у сфері управління комунальним майном. Прояви корупції у процесі закупівель товарів, робіт і послуг у сфері місцевих фінансів. Профілактика та покарання за корупційні діяння службових і посадових осіб органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів управління місцевими фінансами.

4. Структура залікового кредиту з дисципліни «Фінанси територіальних громад» (денна форма навчання)

ТЕМА	Кількість годин					Контрольні заходи
	Лекції	Практичні заняття	СРС	ІРС	Тренінг, КПЗ	
Змістовий модуль 1.						
Загальні засади формування і використання фінансових ресурсів територіальних громад						
Тема 1. Фінансові ресурси територіальних громад	2	2	11	1	3	Поточне опитування
Тема 2. Видатки територіальних громад	2	1	11			
Тема 3. Доходи територіальних громад	2	1	11			
Тема 4. Міжбюджетні трансферти	4	2	11			
Тема 5. Потенційні джерела залучення ресурсів для територіальних громад	2	2	11			

**Змістовий модуль 2.
Особливості управління фінансами територіальних громад**

Тема 6. Бюджетний процес на місцевому рівні	4	1	11	1	3	Поточне опитування
Тема 7. Участь громадськості в управлінні фінансами територіальних громад	4	1	11			
Тема 8. Фінансовий контроль на місцевому рівні	4	2	11	1		
Тема 9. Корупційні ризики у сфері фінансів територіальних громад	4	2	11			
Разом	28	14	99	3	6	

(заочна форма навчання)

ТЕМА	Кількість годин		
	Лекції	Практичні заняття	СРС
Змістовий модуль 1. Загальні засади формування і використання фінансових ресурсів територіальних громад			
Тема 1. Фінансові ресурси територіальних громад	4	2	15
Тема 2. Видатки територіальних громад			15
Тема 3. Доходи територіальних громад			15
Тема 4. Міжбюджетні трансферти			15
Тема 5. Потенційні джерела залучення ресурсів для територіальних громад			15
Змістовий модуль 2. Особливості управління фінансами територіальних громад			
Тема 6. Бюджетний процес на місцевому рівні	4	2	15
Тема 7. Участь громадськості в управлінні фінансами територіальних громад			15
Тема 8. Фінансовий контроль на місцевому рівні			16
Тема 9. Корупційні ризики у сфері фінансів територіальних громад			17
Разом	8	4	138

5. Тематика практичних занять
Денна форма навчання

Практичне заняття 1

Тема. Фінансові ресурси територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо фінансових ресурсів територіальних громад.

Питання для обговорення:

1. Поняття фінансових ресурсів територіальної громади.
2. Склад фінансових ресурсів.
3. Місцеві бюджети у складі бюджетної системи.
4. Склад бюджетної системи України.

Практичне заняття 2

Тема. Видатки територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо видаткових повноважень місцевого самоврядування та принципів їх формування; основні аспекти програмно-цільового методу складання бюджету та наслідки бюджетної реформи для місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Видаткові повноваження органів місцевого самоврядування.
2. Бюджетна класифікація видатків місцевих бюджетів.
3. Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів.
4. Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування.
5. Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів.
6. Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів.
7. Наслідки бюджетної реформи для удосконалення видатків місцевих бюджетів.

Практичне заняття 3

Тема. Доходи територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо складу та особливостей формування доходів місцевих бюджетів, нові можливості для формування фінансових ресурсів

Питання для обговорення:

1. Склад доходів місцевих бюджетів України.
2. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. Місцеве оподаткування. Рентна плата за користування природних ресурсів.
3. Неподаткові надходження місцевих бюджетів. Доходи від операцій з капіталом.
4. Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів.
5. Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами.
6. Нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів.

Практичне заняття 4

Тема. Міжбюджетні трансферти

Мета: здобуття знань про міжбюджетні трансферти як джерело фінансових ресурсів територіальних громад

Питання для обговорення:

1. Зміст та призначення міжбюджетних трансфертів. Види міжбюджетних трансфертів.
2. Базова та реверсна дотації: алгоритм їх розрахунку та порядок перерахування.
3. Освітня субвенція та механізм її надання. Особливості механізму надання медичної субвенції.
4. Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів. Інші види міжбюджетних трансфертів.
5. Управління ресурсами Державного фонду регіонального розвитку.
6. Нові можливості вирішення проблем територіальних громад за допомогою міжбюджетних трансфертів.

Практичне заняття 5

Тема. Потенційні джерела залучення ресурсів для територіальних громад

Мета: здобуття знань про додаткові джерела фінансових ресурсів, які можуть бути залучені територіальною громадою для фінансування власних потреб; отримання навиків пошуку резервів наповнення бюджету територіальної громади.

Питання для обговорення:

1. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування.
2. Як органи місцевого самоврядування можуть одержати міжнародні гранти?
3. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).

4. Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні.
5. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах.
6. Самоподаткування.
7. Місцеві запозичення.
8. Яким чином орган місцевого самоврядування може одержати позику на покриття тимчасового касового розриву?

Практичне заняття 6

Тема. Бюджетний процес на місцевому рівні

Мета: здобуття знань про особливості бюджетного процесу на рівні територіальних громад; навиків планування доходів та видатків бюджету; ознайомлення з новаціями бюджетного процесу.

Питання для обговорення:

1. Стадії бюджетного процесу.
2. Повноваження учасників бюджетного процесу. Права та обов'язки органів місцевого самоврядування у бюджетному процесі. Взаємодія учасників бюджетного процесу.
3. Організація планування місцевих бюджетів.
4. Розрахунок планових показників доходів місцевих бюджетів. Планування видатків місцевих бюджетів. Організація закупівель товарів, робіт і послуг.
5. Необхідність та інструменти забезпечення прозорості бюджетного процесу. Новації бюджетного процесу на місцевому рівні.

Практичне заняття 7

Тема. Участь громадськості в управлінні фінансами територіальних громад

Мета: здобуття знань про механізми взаємодії органів влади та громадськості в процесі управління фінансовими ресурсами територіальних громад; організаційні аспекти забезпечення бюджетної транспарентності, проведення бюджетних слухань та інших форм залучення громадян.

Питання для обговорення:

1. Зміст та правова база партисипаторної демократії. Громадська участь у стратегічному плануванні територіальної громади.
2. Механізм взаємодії влади та громадськості: від маніпуляції до громадського контролю.
3. Бюджетна транспарентність як чинник демократизації управління місцевими фінансами.
4. Форми участі територіальних громад у самоврядуванні.
5. Бюджет участі та його переваги. Етапи бюджету участі.
6. Органи самоорганізації населення та їх участь в управлінні фінансами територіальної громади.
7. Громадське лобіювання. Громадські ради як механізм участі у формуванні владних рішень.

Практичне заняття 8

Тема. Фінансовий контроль на місцевому рівні

Мета: здобуття знань щодо фінансового контролю на місцевому рівні.

Питання для обговорення:

Види та суб'єкти фінансового контролю на місцевому рівні. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фінансового контролю на місцевому рівні. Особливості здійснення відомчого і внутрішнього фінансового контролю. Поняття ефективності управління фінансовими ресурсами територіальної громади та його складові. Дотримання демократичних процедур планування бюджетних показників як критерій ефективності

управління. Відповідність бюджетних показників суспільним пріоритетам. Аудит ефективності виконання бюджетних програм. Оцінювання вартості послуг. Гендерний аналіз бюджету. Громадський контроль в управлінні фінансовими ресурсами територіальної громади.

Практичне заняття 9

Тема. Корупційні ризики у сфері фінансів територіальних громад

Мета: здобуття знань про наслідки поширення корупції в управлінні фінансовими ресурсами територіальних громад та інструменти протидії.

Питання для обговорення:

1. Основні негативні наслідки поширення корупції на формування та використання ресурсів територіальної громади.

2. Наявні корупційні ризики при наданні земельних ділянок та шляхи їх зменшення.

3. Поширення корупції у сфері надкористування та напрямки мінімізації.

4. Корупційні механізми у сфері управління комунальним майном.

5. Прояви корупції у процесі закупівель товарів, робіт і послуг у сфері місцевих фінансів.

6. Профілактика та покарання за корупційні діяння службових і посадових осіб органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів управління місцевими фінансами.

Заочна форма навчання

Практичне заняття 1

Тема. Фінансові ресурси територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо фінансових ресурсів територіальних громад.

Питання для обговорення:

1. Поняття фінансових ресурсів територіальної громади.

2. Склад фінансових ресурсів.

3. Місцеві бюджети у складі бюджетної системи.

4. Склад бюджетної системи України.

Практичне заняття 2

Тема. Видатки територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо видаткових повноважень місцевого самоврядування та принципів їх формування; основні аспекти програмно-цільового методу складання бюджету та наслідки бюджетної реформи для місцевого самоврядування.

Питання для обговорення:

1. Видаткові повноваження органів місцевого самоврядування.

2. Бюджетна класифікація видатків місцевих бюджетів.

3. Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів.

4. Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування.

5. Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів.

6. Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів.

7. Наслідки бюджетної реформи для удосконалення видатків місцевих бюджетів.

Практичне заняття 3

Тема. Доходи територіальних громад

Мета: здобуття знань щодо складу та особливостей формування доходів місцевих бюджетів, нові можливості для формування фінансових ресурсів

Питання для обговорення:

1. Склад доходів місцевих бюджетів України.
2. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. Місцеве оподаткування. Рентна плата за користування природних ресурсів.
3. Неподаткові надходження місцевих бюджетів. Доходи від операцій з капіталом.
4. Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів.
5. Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами.
6. Нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів.

Практичне заняття 4

Тема. Міжбюджетні трансферти

Мета: здобуття знань про міжбюджетні трансферти як джерело фінансових ресурсів територіальних громад

Питання для обговорення:

1. Зміст та призначення міжбюджетних трансфертів. Види міжбюджетних трансфертів.
2. Базова та реверсна дотації: алгоритм їх розрахунку та порядок перерахування.
3. Освітня субвенція та механізм її надання. Особливості механізму надання медичної субвенції.
4. Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів. Інші види міжбюджетних трансфертів.
5. Управління ресурсами Державного фонду регіонального розвитку.
6. Нові можливості вирішення проблем територіальних громад за допомогою міжбюджетних трансфертів.

Практичне заняття 5

Тема. Потенційні джерела залучення ресурсів для територіальних громад

Мета: здобуття знань про додаткові джерела фінансових ресурсів, які можуть бути залучені територіальною громадою для фінансування власних потреб; отримання навиків пошуку резервів наповнення бюджету територіальної громади.

Питання для обговорення:

1. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування.
2. Як органи місцевого самоврядування можуть одержати міжнародні гранти?
3. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).
4. Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні.
5. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах.
6. Самооподаткування.
7. Місцеві запозичення.
8. Яким чином орган місцевого самоврядування може одержати позику на покриття тимчасового касового розриву?

Практичне заняття 6

Тема. Бюджетний процес на місцевому рівні

Мета: здобуття знань про особливості бюджетного процесу на рівні територіальних громад; навиків планування доходів та видатків бюджету; ознайомлення з новаціями

бюджетного процесу.

Питання для обговорення:

1. Стадії бюджетного процесу.
2. Повноваження учасників бюджетного процесу. Права та обов'язки органів місцевого самоврядування у бюджетному процесі. Взаємодія учасників бюджетного процесу.
3. Організація планування місцевих бюджетів.
4. Розрахунок планових показників доходів місцевих бюджетів. Планування видатків місцевих бюджетів. Організація закупівель товарів, робіт і послуг.
5. Необхідність та інструменти забезпечення прозорості бюджетного процесу. Новації бюджетного процесу на місцевому рівні.

Практичне заняття 7

Тема. Участь громадськості в управлінні фінансами територіальних громад

Мета: здобуття знань про механізми взаємодії органів влади та громадськості в процесі управління фінансовими ресурсами територіальних громад; організаційні аспекти забезпечення бюджетної транспарентності, проведення бюджетних слухань та інших форм залучення громадян.

Питання для обговорення:

1. Зміст та правова база партисипаторної демократії. Громадська участь у стратегічному плануванні територіальної громади.
2. Механізм взаємодії влади та громадськості: від маніпуляції до громадського контролю.
3. Бюджетна транспарентність як чинник демократизації управління місцевими фінансами.
4. Форми участі територіальних громад у самоврядуванні.
5. Бюджет участі та його переваги. Етапи бюджету участі.
6. Органи самоорганізації населення та їх участь в управлінні фінансами територіальної громади.
7. Громадське лобіювання. Громадські ради як механізм участі у формуванні владних рішень.

Практичне заняття 8

Тема. Фінансовий контроль на місцевому рівні

Мета: здобуття знань щодо фінансового контролю на місцевому рівні.

Питання для обговорення:

Види та суб'єкти фінансового контролю на місцевому рівні. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фінансового контролю на місцевому рівні. Особливості здійснення відомчого і внутрішнього фінансового контролю. Поняття ефективності управління фінансовими ресурсами територіальної громади та його складові. Дотримання демократичних процедур планування бюджетних показників як критерій ефективності управління. Відповідність бюджетних показників суспільним пріоритетам. Аудит ефективності виконання бюджетних програм. Оцінювання вартості послуг. Гендерний аналіз бюджету. Громадський контроль в управлінні фінансовими ресурсами територіальної громади.

Практичне заняття 9

Тема. Корупційні ризики у сфері фінансів територіальних громад

Мета: здобуття знань про наслідки поширення корупції в управлінні фінансовими ресурсами територіальних громад та інструменти протидії.

Питання для обговорення:

1. Основні негативні наслідки поширення корупції на формування та використання ресурсів територіальної громади.
2. Наявні корупційні ризики при наданні земельних ділянок та шляхи їх зменшення.
3. Поширення корупції у сфері надкористування та напрямки мінімізації.
4. Корупційні механізми у сфері управління комунальним майном.
5. Прояви корупції у процесі закупівель товарів, робіт і послуг у сфері місцевих фінансів.
6. Профілактика та покарання за корупційні діяння службових і посадових осіб органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів управління місцевими фінансами.

6. Комплексне практичне індивідуальне завдання

Комплексне практичне індивідуальне завдання з дисципліни «Фінанси територіальних громад» виконується самостійно кожним студентом. Метою виконання КПЗ є опрацювання інструктивної та законодавчої бази та оволодіння навичками розрахунку фінансової спроможності перспективної об'єднаної територіальної громади. Виконання КПЗ є одним із обов'язкових складових модулів залікового кредиту з дисципліни «Фінанси територіальних громад».

Спроможною територіальною громадою є така громада, в якій фінансові, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для вирішення її органами місцевого самоврядування питань місцевого значення, передбачених законодавством, в інтересах громади. При формуванні перспективної об'єднаної територіальної громади важливим є попередній розрахунок її фінансової спроможності, який дозволить оцінити переваги та ризики такого об'єднання, визначити потребу в пошуку додаткових коштів та упорядкуванні видатків. Об'єднання територіальних громад лише тоді має сенс, коли попередні розрахунки доводять, що така об'єднана громада буде фінансово спроможною вирішувати всі питання місцевого значення.

Завдання КПЗ полягає в тому, щоб, виходячи із прогнозних бюджетних показників сіл, селищ, міст, які прийняли або планують прийняти рішення про утворення або приєднання до існуючої ОТГ (за вибором студента), провести попередній розрахунок фінансової спроможності бюджету перспективної ОТГ.

В ході підготовки КПЗу використовувати Методику формування спроможних територіальних громад (Постанова КМУ № 214 від 08.04.2015 р.) та Методичні рекомендації до порядку розрахунку фінансової спроможності перспективної об'єднаної територіальної громади. Обсяг самостійної роботи має становити до 10 сторінок друкованого тексту (А4).

7. Тренінг з дисципліни

Тренінг – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навиків того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі.

Метою тренінгу є узагальнення теоретичних знань, вмій та навиків отриманих студентами під час вивчення навчальної дисципліни «Фінанси територіальних громад» та застосування їх в практичній діяльності.

Тематика: Аналіз ефективності видатків місцевого бюджету.

Порядок проведення:

1. Проаналізувати дотримання демократичних процедур при плануванні бюджетних показників
2. Оцінити відповідність бюджетних показників суспільним пріоритетам (стратегії та програмі соціально-економічного розвитку територіальної громади)
3. Зробити аналіз показників виконання бюджетних програм та досягнення поставлених цілей.
4. Оцінити вартість послуг за бюджетними програмами місцевого бюджету

8. Самостійна робота студентів

№ з/п	Тематика	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Нормативно-правове забезпечення реформи місцевого самоврядування та бюджетної децентралізації	2	3
2.	Місце реформи місцевого самоврядування в програмних документах, що регламентують проведення реформ в Україні	2	3
3.	Перспективи запровадження альтернативних способів виробництва суспільних послуг на місцевому рівні	2	3
4.	Форми альтернативного надання послуг на місцевому рівні	2	3
5.	Сфери застосування альтернативного надання послуг на місцевому рівні	2	3
6.	Вплив бюджетних видатків на соціально-економічний розвиток територіальних громад	2	3
7.	Формування видаткової частини місцевих бюджетів в умовах демократичних відносин у суспільстві	2	3
8.	Визначення етапів реалізації бюджетної програми	2	3
9.	Типи показників виконання бюджетних програм	2	3
10.	Особливості використання показників виконання бюджетних програм	2	3
11.	Основні компоненти бюджетної програми	2	3
12.	Перспективи розвитку місцевого оподаткування	2	3
13.	Резерви зміцнення надходжень бюджетів територіальних громад від використання майна	2	3
14.	Формування власних доходів місцевих бюджетів в контексті фінансової незалежності територіальних громад	2	3
15.	Рентні платежі як джерело фінансових ресурсів територіальних громад	2	3
16.	Детінізація економіки як резерв наповнення бюджетів територіальних громад	2	3
17.	Резерви надходжень бюджетів територіальних громад за рахунок впорядкування земельних відносин	2	3
18.	Оцінка міжбюджетних трансфертів в контексті фінансової незалежності територіальних громад	2	3
19.	Проблеми фінансового вирівнювання в Україні	2	3
20.	Проблемні аспекти розрахунку освітньої субвенції	2	3
21.	Медична субвенція як джерело фінансових ресурсів територіальних громад	2	3
22.	Міжбюджетна реформа та її вплив на фінансову спроможність територіальних громад	2	3
23.	Міжнародна технічна допомога як джерело фінансових ресурсів територіальних громад	2	3
24.	Бюджетний інструментарій фінансування інвестиційних проектів територіальних громад	2	3
25.	Перспективи розвитку самооподаткування в Україні	2	3
26.	Фонд розвитку громади як джерело фінансових ресурсів територіальних громад	2	3
27.	Перспективи розвитку місцевих запозичень	2	3
28.	Формування фінансових ресурсів територіальних громад в рамках міжмуніципального співробітництва	2	3
29.	Проблеми взаємодії учасників бюджетного процесу на рівні територіальних громад	2	3
30.	Середньострокове бюджетне планування в Україні	2	3

31.	Перспективи впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування	2	3
32.	Проблеми впровадження програмно-цільового бюджетування на рівні територіальних громад	2	3
33.	Інструменти забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні	2	3
34.	Перспективи становлення партисипативної демократії в Україні	2	3
35.	Проблеми бюджетної транспарентності в Україні	2	3
36.	Проблеми взаємодії влади та громадськості в управлінні фінансами ресурсами територіальних громад	2	3
37.	Бюджет участі	2	3
38.	Бюджет для громадян	2	3
39.	Громадські ради як інструмент залучення громадськості до управління фінансами територіальних громад	2	3
40.	Неформалізовані методи оцінювання доцільності бюджетних видатків	2	3
41.	Формалізовані методи оцінювання доцільності бюджетних видатків	3	3
42.	Аудит ефективності управління фінансовими ресурсами територіальних громад	3	3
43.	Корупційні ризики в управлінні комунальним майном територіальних громад	3	3
44.	Перспективи мінімізації корупційних ризиків в управлінні фінансовими ресурсами територіальних громад	3	3
45.	Прояви корупції у публічних закупівлях	3	2
46.	Інструменти протидії корупції в управлінні фінансовими ресурсами територіальних громад	4	2
47.	Відповідальність за корупційні дії в управлінні фінансовими ресурсами територіальних громад	4	2
Разом:		99	138

9.Методи навчання

У навчальному процесі застосовуються: лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота, індивідуальна робота, робота у групах, метод опитування, тестування, ситуативне моделювання, ділові ігри, реферування, виконання КПЗ, есе, підготовка і презентація проєктів.

10. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання: стандартизовані тести; поточне опитування; залікове модульне тестування та опитування; реферати; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; оцінювання результатів КПЗ; студентські презентації та виступи на наукових заходах; ректорська контрольна робота.

11.Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Для виконання усіх видів завдань студентами і проведення контрольних заходів встановлюються конкретні терміни. Перескладання модулів проводиться в установленому порядку. *Політика щодо академічної доброчесності.* Списування під час проведення контрольних заходів заборонені. Під час контрольного заходу студент може користуватися лише дозволеними допоміжними матеріалами або засобами, йому забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами, використовувати, розповсюджувати, збирати варіанти контрольних завдань. *Політика щодо відвідування.* Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин

(наприклад, карантин, воєнний стан, хвороба, закордонне стажування) навчання може відбуватись в дистанційній формі за погодженням із керівником курсу з дозволу дирекції факультету.

12. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Фінанси територіальних громад» визначається як середньозважена величина в залежності від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2	Заліковий модуль 3
30%	40%	30%
Опитування під час заняття (теми 1–5) – 5 балів за тему – макс. 25 балів. Модульна робота – макс. 75 балів.	Опитування під час заняття (теми 6–9) – 5 балів за тему – макс. 20 балів. Модульна робота – макс. 80 балів.	Підготовка КПІЗ – макс. 40 балів. Захист КПІЗ – макс. 40 балів. Виконання завдань під час тренінгу – макс. 20 балів.

Шкала оцінювання:

За шкалою ЗУНУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74		D (задовільно)
60-64	незадовільно	E (достатньо)
35-59		FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Електронний варіант лекцій	1–9
2.	Індивідуальні завдання для самостійного виконання	1-9
3.	Електронний варіант КППЗ	1-9
4.	Навчально-методичний комплекс з вивчення дисципліни «Фінанси територіальних громад» для студентів денної та заочної форм навчання	1-9

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бенювська Л. Місцеві запозичення як інструмент розвитку територіальних громад. Світ фінансів. 2022. № 1 (70). С. 49-60.

2. Бюджетна система: Підручник /за ред. д. е. н., професора В. Г. Дем'янишина, д. е. н., професора О. П. Кириленко та д. е. н., професора З. М. Лободіної. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 626 с.

3. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 р. № 2456-VI URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

4. Возняк Г. В., Патицька Х. О. Фінанси територіальних громад України в умовах поширення пандемії: проблемно-орієнтований аналіз з урахуванням поведінкових аспектів. Економіка України. 2021. № 6. С. 78-98.

5. Данилова Л. В. Застосування інструментів фандрайзингу для реалізації проектів місцевого значення ОТГ. Публічне управління та адміністрування. 2020. № 20. С. 32-37.

6. Європейська хартія місцевого самоврядування [переклад з англійської мови Є. Вишневського]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

7. Євтушенко Н., Малишко В., Городніченко Ю. Забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. Економічний вісник університету. 22 2020. Вип. 46. С. 191-199.

8. Казначейська система: Підручник / за наук. ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого, д. е. н., проф. О. П. Кириленко, Т. Я. Слюз. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 364 с.

9. Кириленко О., Баранець Я. Досвід забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2019. Випуск 3. С. 54-68.

10. Крайник О., Лазорищак М. Управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Ефективність державного управління. 2019. Вип. 1 958). Ч. 2. С. 197-209.

11. Лойко В., Величко В., Маринів А., Стешенко Т. Ensuring financial capability of the united territorial societies. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2020. № 2 (33). С. 194-204.

12. Мельник М. І., Лещух І. В., Яремчук Р. Є. Ефективність адміністративно-фінансової децентралізації в регіоні: інвестиційний вимір. Фінанси України. 2019. № 3. С. 103–117.

13. Нечипоренко А. В., Юрах Ю. С. Аналіз фінансового потенціалу територіальних громад в Україні. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2020. № 1-2. С. 271–284.

14. Омельчук О. Методологічні спекти оцінювання фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад в Україні. Публічне управління та митне адміністрування. 2020. № 4 (27). С. 107-113.

15. Патицька Х. О., Пелехатий А. О. Міська агломерація як механізм взаємодії територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету. 2019. Т.30 (69). № 3. С. 116-123.

16. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

17. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

18. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

19. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19/print1446372712142471>.
20. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
21. Публічні фінанси: Навч. посіб. / за ред.. О. П. Кириленко. Тернопіль: Вектор, 2018. – 210 с.
22. Савастєєва О. Управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів: зростання обсягу та обмеженість щодо використання. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Т. 31 (70). № 1. С. 216-220.
23. Сахно Т. Економічне забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад. Бізнес-інформ.2020. Вип. 1 (504). С. 135-142.
24. Сидор І. П., Карпишин Н. І. Місьцеве оподаткування у контексті фінансового забезпечення суспільних послуг. Ефективна економіка. 2020. № 9. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8182>
25. Сидор І. П., Коваль С. Л. Моніторинг видатків бюджету м. Тернополя на соціально-культурні цілі. Інфраструктура ринку. 2019. Випуск 34. С. 275-283.
26. Сидор І. П., Коваль С. Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. Економічні студії. 2021. № 1 (31). С. 130–137.
27. Сидор І. П., Корнацька Р. М. Загальнодержавні податки і збори в контексті наповнення місцевих бюджетів. Інноваційна економіка. 2018. № 3-4. С. 126-133.
28. Сидор І. П. Міжбюджетні трансферти в системі доходів місцевих бюджетів: сучасний стан та напрями вдосконалення. Інфраструктура ринку. 2019. Випуск 32. С. 363-370.
29. Спасів Н., Кнейслер О., Кізима Т. Фінанси об'єднаних територіальних громад у фінансовій системі України. Світ фінансів. 2020. № 1. С. 8-19.
30. Спасів Н. Я. Фінанси об'єднаних територіальних громад: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 480 с.
31. Філіпенко Т., Репін М. Вплив фінансової децентралізації на формування спроможних територіальних громад в Україні. Право та державне управління. 2020. № 4. С. 307-312.
32. Cohen M. J. Reforming local public finance to reduce resource consumption: the sustainability case for graduated property taxation. Sustain Sci. 2019. Vol. 14. pp. 289–301. URL: <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0598-6>
33. Ferry L., Murphy P. What about Financial Sustainability of Local Government! A Critical Review of Accountability, Transparency, and Public Assurance Arrangements in England during Austerity. International Journal of Public Administration. 2018. Vol. 41 (8). pp. 619-629.
34. Kitchen H., McMillan M., Shah A. Local Public Finance and Economics. An International Perspective. Springer, 2019. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-030-21986-4>
35. Lobodina Z. M., Lopushniak H. S., Kizyma T. O., Lyvdar M. V. Inclusive budgeting: theoretical aspects, prerequisites and necessity for its implementation in Ukraine. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2020. Vol. 2 (33). P. 463–472.
36. Local government finance. URL: <https://www.clgf.org.uk/resource-centre/knowledge-hub>.
37. Ostrovska H., Demianyshyn V., Maliuta L., Sherstiuk R., Kuz T., Demkiv I. Conception of an effective budget process and ways of improvement regional budget policy. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems. 2020. 12 (7). P. 1686–1690.
38. Richard W. Tresch. Public Finance: A Normative Theory: textbook. 4th edition, Academic Press, 2022. 568 p.
39. Sandford M. Reviewing and reforming local government finance. House of Commons Library, 2019. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7538/>
40. Tulai O., Petrusenko Y., Glova J., Sydor I. and Ponomarenko O. The impact of decentralization on the financial support of regional development. Investment Management and Financial Innovations, 16(4),1-15. doi:10.21511/imfi.16(4). 2019.01.